

POCZUĆ (137) *vb pf*

o jasne.

inf poczuć (15). ◇ *fut 1 sg* poczuję (4). ◇ *2 sg* poczujesz (16). ◇ *3 sg* poczuje (33). ◇ *1 pl* poczuj(e)my (2) *RejWiz*, *SienLek*, poczuj(e)m (1) *BielSjem*. ◇ *3 pl* poczują (14). ◇ *praet 1 sg m* -em, -m poczuł (4). ◇ *2 sg m* poczułeś (1). *f* -ś poczuła (1). ◇ *3 sg m* poczuł (12). *f* poczuła (6). ◇ *1 pl m pers* -chmy poczuli (1). ◇ *3 pl m pers* poczuli (5). *subst* poczuły (1). ◇ *plusq 3 sg m* był poczuł (2). ◇ *imp 3 sg* niech poczuje (1). ◇ *2 pl* poczućcie (2). ◇ *3 pl* niech poczują (1). ◇ *con 2 sg m* byś poczuł (1) *CzechEpPORz*, by poczuł (1) *RejZwierc*. ◇ *3 sg m* by poczuł (4). *f* by poczuła (1). ◇ *1 pl m pers* by poczulismy, byśmy poczuli (2). ◇ *3 pl m pers* by poczuli (1). ◇ **[impers praet poczuto.]** ◇ *part praet act* poczuwszy (5).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde także XVII – XVIII w.*

1. *Doznać*; *sentire Vulg*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *noscere PolAnt*; *intelligere*, *percipere*, *persentire Cn* [*w tym: kogo* (6), *co* (81)] (98) :

a. *O ludziach* (87) :

α. *Odczuć wrażenie organiczne* (34) : *A thak gdy by fie kto miał dać rzezać albo przepalać na niektorym miefcu żelazem gorączem/ napierwey ma wziąć ten trunek aby nie poczuł FalZioł I 87a, I 26b, 96d, V 92v; RejKup m6; Pomázże tedy żołącią oczy iego/ kthory gdyć poczuie kąłanie żołąci/ będzie tharł oczy/ y zrzuci z nich bielmo BibRadz Tob 11/7; Kiedy poczuujemy iáką niechęć álbo zatkánie/ tedy mamy ieść iufzno z Winem białym SienLek 8, 5; RejPos 256v; BudBib Tob 11/7; Tąć oboią pracą ludzie nie leniwi zábawiáią się/ á iedną z tych vpracowawfzy się do drugiey się flkáníáią: áby temi przemiánámi y vlzenie poczuli/ y ochotnieyfzemi się wrócili do tey prace od ktorey odefzli. ModrzBaz 37; KochPs 60.*

poczuć z czego (2): *BierEz I3; ieffy nie [nie ubywa choroby w cieplicach]/ niech fye indziéy vda: á ieffy pomoc znich poczuie/ niech [...] Páná Bogá chwali Oczko [40]v.*

poczuć w czym (2): *BibRadz Iob 20/20; w fzoftym miefiácu od poczęcia fwego/ dał fię poczuć w żywoćie mátki fwey CzechEp 149.*

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z odpowiednikiem: to (1); *iż(e), że* (4), *zaimek względny* (1)] (5): *FalZioł IV 30c; dla te^{go} ieft czuyny [żołądek], aby człowiek poczuł to czo iemu fzkodzi albo nie fzkodzi. GlabGad E7; Leop Mar 5/29; Kiedy poczuiefz iż cie Dná pokufza/ hnet nátlucz czofnku á ná bolące mieftce przywiń SienLek 122v; WujNT Mar 5/29.*

W charakterystycznych połączeniach: poczuć ciężkość, jad, kamień, kąsanie żołąci (2), *moc* (2), *nasycenie, niechęć, odmianę w zdrowiu, płód, pomoc, przemienienie, skażenie, ulżenie, zatkanie; poczuć w żywoćie* (2); *nic nie poczuć; dać się poczuć.*

Zwroty: »ani poczuć« (1): *Nie brzytwą ci ia ná nię póyde/ nie żelazem: Mam coś ofobliwfzého/ co ták lekkim rázem Brode z mieyfca wyfádzi/ że áni poczuie KochBr 153.*

»bol(ęć) poczuć« (2): *FalZioł V 99; Tákżec kiedy zeydzyemy iuż żadney boleści/ Nigdy nie poczuujemy RejWiz 96; GórnTroas 46.*

»poczuć na ciele« = sentire corpore Vulg [szyk zmienny] (3): *[człowiecze] ieftlis młody ftarzeiefz fie, ieftlis czudny będziefz wnet fzkaraði rozmaite przemienienie na fwym ciele poczuiefz BielŻyw 170; Leop Mar 5/29; WujNT Mar 5/29.*

»w sobie poczuć« [szyk zmienny] (2): *FalZioł* IV 35d; Kto w łobie iad poczuie niech zwierci korzeń polnéy ruty/ á niech go z winem wypije/ wypędzi go. *SienLek* 156v; *CzechRozm* 205v.

Przen (5) : *GlabGad* K7v; tedy rozerwał [Samson] (ony) powrozy/ iáko gdyby (kto) rozerwał powrozek zgrzebny/ kiedy przegore od ognia (marg) Wł kiedy poczuie ogień. (-) [*quando odorat ipsum ignis*] *BudBib Iudic* 16/9; Nu ręce/ síły dofyć/ nie próznuycie/ Pałtwcie łie/ pierśi téz rázy poczuycie. *GórnTroas* 13; *RybGęśli* D.

poczuć z czego (1): A iáko tho żadnym obyczáiem być nie może/ áby członek odcięthy poczuć mógł z głowy iákie pośilenie *RejPosWstaw* 143v.

β. *Odebrać wrażenie zmysłowe* (20) :

αα. *O wrażeniach węchowych; odoran, olfacere Cn* (13) : [*niewiasta*] Vwárzyła álbo vpieklá dzycię fwoie/ á iádlá závárfzy łie. Drudzy poczuli mięfo ono/ dobyli drzwi/ wydárli iey/ iedli. *BielKron* 147.

poczuć (inf) od kogo (1): *WerGość* 264 *cf Ze zdaniem*.

poczuć z kogo, z czego (2): *BielKron* 441v; *SkarŻyw* [237]; Ale v nas to pocałowánie vftáło/ podobno dla tego/ iż z drugiego ábo z drugiey/ y przez vlicę gorzałkę dobrze poczuie. *WerGość* 264.

[*poczuć (inf) w czym*: gdyż háłunowa woniá/ ieft nieiáko przykra/ y ćierpnąca/ A w Borásie tego oboygá niepoczúć *SienHerb* 593b.]

W zdaniu bezpodmiotowym [inf] (1): *WerGość* 264 *cf Ze zdaniem*, [*SienHerb* 593b *cf poczuć w czym*].

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): iż łtąd był vroł obyczay v onych narodow/ áby białe głowy dawály ná przywitánium pocałowánium męzczyznom łobie krewnym y powinowátym/ żeby w tym mogli poczuć/ iefli od ktorey albo od ktorego wino poczuć było. *WerGość* 264.

Zwoty: »poczuć smrod(y)« [szyk zmienny] (2): Czyáćie łobie motyką w obożie wychody/ By lud morem nie zdychał gdy poczuie łmrody. *BielSjem* 32; *KmitaSpit* C.

»poczuć woniá (A) (a. wonność)« = *odorari odorem PolAnt* [szyk zmienny] (4): *BibRadz Gen* 8/20; gdzie przyłzli do drugiego wyłpu/ gdzie wielką woniá poczuli z drzewa/ [...] nie náležli nic inego/ iedno łáfczorki wielkie á drzewá rołkołzney woniey. *BielKron* 441v; *SkarŻyw* [237]; Dyable iam téz w portki náplwał/ etc. poczułéś ty tę woniá/ y do inłzych grzechow moich do Regeltru przypifał? *ReszPrz* 51.

»poczuć woniá [w czym]« (1): a iż byś temu tym łátwiéy wierzył/ iż ty włzytki rzeczy ćiałom łłuzá/ doydźiefz tego włálnym vczućim/ ábowiem háłun y fól w poćie poczuiefz woniá *SienLek* Vvv4.

Przen (2) :

Zwrot: »woniá (A) (a. wonność) poczuć« (2): *KrowObr* 96; Otwórcie vłzy łwoie: á woniá dobrą przy dániu wam łacramentów Páńłkich poczuycie. *BiałKat* 246.

ββ. *O wrażeniach dotykowych* (2) : A tkni łie go [*plomienia*] poczuiefz/ iáka tám moc będzye/ Wierz mi iżći gęfty przyłcz ná ręce vłędzye. Y z dáleká poczuiefz mocną włáność iego/ Gdyć przypyecze *RejWiz* 111.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): *RejWiz* 111 *cf wyżej*.

γγ. *O wrażeniach słuchowych; persentiscere, sentiscere Cn* (3) : S przygody poczułá Wilczycá płáč ich [*Remusa i Romulusa*]/ wyćiągnęła łkrzynkę ná brzeg *BielKron* 98v; *HistHel* C3; *KochSz* G2; [włazł złódziey wdom/ po dáchu/ áby co vkradł: Niezdárzyło mu łie/ ábowiem potzuto/ gdy chodził á

tętnał *ErazmJęzyk* M6v (*Linde*); A gdy thák fúkáli y tu y owdzie/ poczuł ie Neger y począł wołać ná nie z grobu w ktorým fie krył *FlawHist* 23].

δδ. *O wrażeniach smakowych* (2) : Oćiec fkoró fkořtował poczuł trućinę *BielKron* 258v.

Przen [czym] (1) :

Zwrot: »smak poczuć« (1): Teraz iako wpieniadzach [!] ludzie fmak poczuli/ Cnota/ i przyfioieńftwo do kąta fię tuli. *KochSat* B2.

γ. *Przeżyć uczucie, wzruszenie* (7) : *SkarŻyw* A3v; [*Stwórco*] Szczęście me/ chwało moiá/ niech wfkok wftyd poczuia/ Ktorzy mi infzá chwałę nie ćiebie cukruia. *SzarzRyt* B2.

poczuć z czego (1): będzili fie nář Dworzánin ták fpráwował/ iáko mu náznáczono/ wfzytki te [cnoty] naidzie w fwym pánie [...]: s czego Dworzánin wielką rofkořf/ y vciechę poczuie *GórnDworz* Ff8v.

W charakterystycznych połączeniach: nadzieję poczuć, namiętność, pokusę, porwanie z grzechu, rozkosz, uciechę, wstyd.

Zwroty: »na się poczuć« (1): Benedykt ś. gdy ná się tákowá pokufę poczuł/ nie do żony nátychmiał fie vćiekl/ ále miedzy ćierźnie y pokrzywę się nágo położył *WujJud* 211.

»w sobie poczuć« (1): przedsię tey zapláty dla tego fpodźiewáć się mamy/ iż się ták fpodobáło Pánu Bogu/ ábyfmy tákowá nádzieię w fobie poczuli. *KuczbKat* 400.

Szereg: »poczuć i poznać« (1): A iefliby kto [...] poczuł z wielkim dźiwem y zumieniem nářnych członkow práwo/ (to iefť namiętność) y poznał teř fmyřłow řádlivości [...]/ iákoř tey niebędzie mogł z wielką chućią przyfioynego fřukać lekárřtwá do tey řłości ták wielkiej *KuczbKat* 395.

W przen [co jakie] (1) : [*Franciszek*] Co się przedtem w pánie kocháł/ to zatem/ fwoie ferce od niego odwroconé poczuł *MurzHist* D3v.

δ. *Doznać oddziaływania z zewnątrz: doświadczyć, przeżyć* (26) : Bo kto nád řily mocuie/ Rychłą w tym řřkodę poczuie *BierEz* H2v; Kto lećie proznuie/ řimie poczuie. *BierEz* Mv; *HistAl* E8v; *MurzHist* H4v; Abowiem małřonkowie muřfá potzuć wiele dolegřci dotzeřnych/ o kthorych takowi/ co řon niemáia/ nic niewiedzá. *KrowObr* 225, 225 marg, Ss4; *Leop* 2.Par 26/20; Thákci pogáni poczuia gniew iego [*Sic iram eius gentes haereditabunt*]. *BibRadz Eccli* 39/27; *Grzegřm* 24; *BudBib Eccli* 39/27; *SkarŻyw* 582; Beřkid y Modrá gorę/ wfzyřtko opánuiem: Nieprzyiaćielá řnádnie z tych gor wfřech poczuie. *BielSjem* 17; *KochTarn* 75; Ale cóř ia to mému [*Hektorowi*] nędzna obiecuię/ Zápómniawřzy niewolęý ktorá hnet poczuie? *GórnTroas* 36; *RybGęřli* B4; *WujNT* 478.

poczuć kogo kim (1): Niepobořného nienawidzę/ Złoczyńcá iáko řyw řye brzydę: Nieprzyiaćielem mię poczuie/ Kto pokátnie o ludźiech řuie. *KochPs* 150.

poczuć u kogo (1): W czym v Małřonká nieřářkęř poczułá? *WisznTr* 16.

poczuć skąd (1): Iefťemy powinni duchowného pokármu [...] vřyczáć [...] y řkąd dárów błogořławieńřtwá y zapláty wiecznéy czekamy/ áby zřąd niepoczuliřmy vřřzkodzenia řywotá wieczného *SarnStat* 986.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Iuř poczuć muřifř iż Pan thwoy á Bog twoy złożył s ćiebie rękę fwoię á opiekę fwoię. *RejPos* 223.

W charakterystycznych połączeniach: poczuć gniew (2), kaźń, łaskę, miłość bożą, moc (2), nakazanie, niełaskę, nieprzyjaciela, plagę pańską, pomoc bożą, przeciwność, szkodę, ucisk, uszkodzenie żywota wiecznego, wiele dolegliwości (3).

*Zwroty: »nad sobą [co] poczuć« (1): A yák tásmá ktorą byodrá fwoye przepáfuye/ Ták nád fobą yuż nych wyecznye frogą kaźń poczuye *LubPs* Zv.*

*»poczuć w sobie« [szyk zmienny] (2): *MurzHist* H4v; Gdyż moc rámieniá twoiego możnie w fobye poczuia *LubPs* T5.*

*Przen (2) : áby Rákuška Ziemia y infze ku niey náležáiące/ Tureckich náiązdow y łupieftwá nie poczuła. *LeovPrzep* B2, a4v.*

b. O zwierzętach: instynktem lub zmysłami (11) : *Złodziey niegdy w dom był wżedł krásć Pies go poczuł y iął łzczekák *BierEz* Nv; *FalZioł* IV 20c; *HistAl* K8v; *BielKom* A2; *BielKron* 116; *SienLek* 192; táme pod górą Rámeburg Ochrá rzeká/ bierze w się łtrufzkę [*wody kwasnej*]: ktorą w ónym mieyfcu ledwie ryby poczuwšy/ zdycháią. *Oczko* 4; *RybGęšli* Cv; *KlonWor* 23.*

poczuć od czego (żywotne) (1): Gdyć fye liźki/ álbo tchórze/ do kur nęcą/ day im fuchą wątrobę lišia álbo tchorzowá/ [...] á gdy ty źwierzétá/ to od nich poczuia nie będą fye śmieć do nich kuścić. *SienLek* 192.

W charakterystycznych połączeniach: poczuć człowieka, miejsce, stado znajome, woźnicę niesprawnego, zwierzę, żywność.

Zwrot: »wonia (A) poczuć« (1): Czemu fępowie daleko wonia poczuia. *GlabGad* B8.

2. Zdać sobie sprawę, zrozumieć (przez rozumowanie, obserwację lub przeżycie wewnętrzne); cognoscere, sentire *Calag, Cn; subodorari JanStat; animadvertere, discere, mente capere, percipere Cn* [*w tym: kogo (3), co (21)*] (32) : *gdy [...] przychodząc do mnye cni fludzy cnotliwey pányey/ odemnye żądáli yźbych Polfkim piłmem nieco wybiyał. Gdyżem poczuł ták wyelką żądzą tych twoich flug álbo wielmożności wáfley/ nie mogłem fie włtrzymać bych wtem wdźięczności nie vkazał *March*¹*Wiet* Av; *BierEz* N2; Ktory przeniołł gory/ á nie poczułi [*et nescierunt*] ći co ie wywrocił w pierzchliwości fwoiey. *Leop Iob* 9/5; *RejZwierc* 232v; Bo gdy wdźięczność tych wirłzow vbogich poczuie/ Ku wietřzym rzeczám k flawie twey piro zgotuię. *StryjWjaz* A2v; *Calag* 348b; *SkarŻyw* 250; *NiemObr* 59; Nledármo Báčchá z rogámi máluia/ Bo piiánęgo y dzieći poczuia. *KochFr* 22; Tę rołkołz/ ktorą teráz ták drogo łzácuielz/ Pufćifz táníey pochwili/ gdy prawdę poczuiełz. *KochFr* 32; *WisznTr* 7.*

poczuć z czego (2): ktorých [*żywotów świętych*] czytánie y vwaźánie iáką ma do poboźnego życia pomoc/ [...] káždy dobre ferce máiący z łkutku y czytánia poczuie. *SkarŻyw* A2; *WujNT przedm* 27.

poczuć kogo jakim (1): Gdy was wřzech ku tym rzeczám chutliwe poczuie/ Pomogę wam do tego co fie będzie godzić *BielSjem* 15.

poczuć kogo a. co (żywotne) po czym ze zdaniem przydawkowym orzekającym (1): (marg) Głupi gdy miedzy zacnemi. (–) A theż gdy miedzy zacne przydzye ogon tuli/ Ielzczęchmy go po kroku iź Dudek poczułi. *RejWiz* 98.

poczuć w czym (1): Bo gdy ktho iuż poczuie w fumnieniu fwoim to pirwřze przez Pána wřprawiedliwienie fwoie/ iuż fie ftára áby mu było przydano tego vbioru więcey z miłofierdzya Páńłkiego *RejAp* 158v.

poczuć co w czym [= że coś jest jakieś] (3): *LudWieś* B5; Gdym tedy w niey [umiejętności] poczuł pożytek/ będę dawał chwałę temu kthory mi dał dołąpic mądrości. *BibRadz Eccli* 51/22; Poczuł Pan Bog wdzyęczność w iego ofierze *BielKron* 5v.

cum A cum inf (1): y wżelką chytrą zmwę álbo łtánowanie/ które poczuie bydż czynione ku łzkodzie y niepożytku krolewkiego Máiełtatu [...]/ przełtrzegę wczás/ y będę dawał znác. *SarnStat* 1125.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: to (1); zaimek pytajny (4), że, iż (2), jeśliże (1)] (7): I przetołz gdym poczuł/ zem iełt nałamym duchu [...] ranion/ wnetem poznál iżę [!] iuż pomnie *MurzHist* P; *BielKom* D8v; bo był pewnie poczuł co to iełt zá krol/ y iákie iełt krolełstwo iego *RejAp* 126; *GórnDworz* E6v; y poczuć możemy/ iełłiże w nas iełt Duch S. *KuczbKat* 70; *RejZwierc* 186; *SkarŻyw* A2.

W charakterystycznych połączeniach: gorszy czas poczuć, moc, pijanego, pożytek (3), prawdę, skutki, usprawiedliwienie, wdzyęczność (2), wiadomość nauki, zdradę, zysk.

Zwrot: »poczuć w sobie« [szyk zmienny] (5): *GliczKsiąż* N3; á gdy iuż to poczuie w łobie/ iż łie poduczyl/ wiele tym łobie pomoże/ kiedy wżrzy rozmaíte ludzie theyże profelłiey *GórnDworz* E6v; *RejZwierc* 199v; *CzechRozm* 185, 204v.

Szereg: »poczuć i (a) poznać« [szyk 2:1] (3): nyechay [každy] w náukách czás dobry wczyni przy yednym preceptorze nyech zmyełzka áż poczuie y pozna włobyie wyádomość náuki *GliczKsiąż* N3; *RejZwierc* 199v; *CzechRozm* 185.

W przeni (2) :

Zwrot: »na sercu poczuć« (2): *CzechRozm* 66v; Mam w pánu Bogu moim nádzieie/ żebył W.M. znáczną odmiánę ná feru łwym rychło poczuł. *CzechEpPORz* *.

3. Dowiedzieć się (4) :

poczuć co (2): A gdzie łie co ziawi nowo Iuż rzecznikom bywa zdrowo Bo łie Więć tám prezentuią Gdy co łmácznego poczuia *RejRozpr* C. Cf *poczuć co u kogo*.

poczuć co u kogo (1): Albo gdy gęłty worek v kogo poczuia/ By theż był iáko łwiniá/ włzyłcy mu dutkuia. *RejWiz* 97.

Ze zdaniem dopełnieniowym (2): *GliczKsiąż* C8; Vrzędnik [...] chce y polną robotę y ono zrobić częgo omiełzkał: gdy poczuie że Pan iedzie. *GostGosp* 36.

4. Odzyskać czucie (2) : Ták to widzi w.m. zmartwiało ciało/ od rázu/ ále po trzeciem/ ábo czwartym dniu/ poczuiełz w.m. *GórnDworz* T; *WerGość* 252.

5. Spędzić jakiś czas na czuwaniu; *evigilare, excubare, pervigilare, vigilare, vigiliis agere a. agitare* Cn (1) : Kto wczony/ álbo káplán/ naylepiey po czterech godzinách włtác/ á poczuwłzy/ dwie zálye włnąć godzinie *SienLek* 10v.

Synonimy: 1. doznać; **đ**. dołwiadczyć; 2. obaczyć, pojąć, poznać; 3. dowiedzieć się.

Formacje współrdzenne cf CZUĆ.

Cf **POCZUCIE, POCZUTY**

AW, (MM)